

КОМП'ЮТЕРНИЙ АНАЛІЗ ВЕРТИКАЛЬНИХ КОЛИВАНЬ АВТОТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Рожков П. П.¹, Рожкова С. Е.²

¹Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

²Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Проведено аналіз вертикальних коливань автотранспортного засобу спеціального призначення.

Постановка проблеми. Досвід експлуатації багатосирих автотранспортних засобів (АТЗ) спеціального призначення показує, що забезпечення плавності ходу в умовах бездоріжжя та ґрунтових доріг є одною з головних умов успішного виконання спеціальних функцій автомобіля. Дослідження характеристик коливань дозволяють розробляти автоматичні системи стабілізації положення вузлів та систем АТЗ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні дослідження у напрямку визначення середньоквадратичного значення вертикальних прискорень підресореної маси (σ_z) спираються на двохмасову розрахункову схему, що дозволяє визначити величину прискорень лише над віссю, але практичні потреби вимагають прогнозувати рівень вертикальних коливань у будь-якій точці корпусу АТЗ з довільним числом осей.

Мета статті. Метою статті є комп'ютерний аналіз прискорень вертикальних коливань підресореної маси АТЗ спеціального призначення в будь-якій точці кузова на конкретному прикладі

Основні матеріали дослідження. З попередніх досліджень відомо, що вертикальні коливання n -осного АТЗ в поздовжній площині можуть бути описані системою диференціальних рівнянь [1]

$$\begin{aligned} M_p \ddot{z} + \dot{z} \sum_{i=1}^n 2\mu_i + z \sum_{i=1}^n 2c_i + \dot{\theta} \sum_{i=1}^n 2\mu_i \ell_i + \theta \sum_{i=1}^n 2c_i \ell_i &= \\ = \sum_{i=1}^n 2(\mu_i \dot{x}_i + c_i x_i); \\ J_y \ddot{\theta} + \dot{\theta} \sum_{i=1}^n 2\mu_i \ell_i^2 + \theta \sum_{i=1}^n 2c_i \ell_i^2 + \dot{z} \sum_{i=1}^n 2\mu_i \ell_i + z \sum_{i=1}^n 2c_i \ell_i &= \\ = \sum_{i=1}^n 2(\mu_i \dot{x}_i + c_i x_i) \ell_i; \\ \frac{1}{2} m_i \ddot{x}_i + \mu_i \dot{x}_i + c_{0i} x_i - \dot{z} \mu_i - z c_i - \dot{\theta} \mu_i \ell_i - \theta c_i \ell_i &= c_{hi} q_i; \\ i=1 \dots n, \end{aligned}$$

де z - переміщення підресореної маси;

θ - кут поздовжніх коливань;

x - переміщення непідресореної маси;

M_p - підресорена маса;

m_i - непідресорена маса i -ої осі;

c_i - жорсткість ресор i -ої осі;

c_{hi} - жорсткість шин i -ої осі;

μ_i - коефіцієнт опору амортизаторів i -ої осі;

ℓ_i - відстань від центру мас до i -ої осі;

q - ордината висот нерівностей;

$c_{0i} = c_i + c_{hi}$.

Послідовні перетворення наведеної системи рівнянь в операторній формі дозволило одержати частотні характеристики $W_z(j\omega)$, $W_\theta(j\omega)$ у виді [2]

$$W_z(j\omega) = \frac{(j\omega)^2 \sum_{m=1}^n e^{-j\omega\tau_m} \sum_{i=0}^{2n+1} B_{mi}(j\omega)^i}{\sum_{i=0}^{2n+4} A_i(j\omega)^i};$$

$$W_\theta(j\omega) = \frac{(j\omega)^2 \sum_{m=1}^n e^{-j\omega\tau_m} \sum_{i=0}^{2n+1} C_{mi}(j\omega)^i}{\sum_{i=0}^{2n+4} A_i(j\omega)^i},$$

де A_i, B_{mi}, C_{mi} - коефіцієнти поліномів, що функціонально залежать від параметрів підвіски.

Зображення по Лапласу збурюючого впливу, що діє на i -у вісь, представлено з урахуванням запізнювання щодо впливу на першу вісь у вигляді

$$Q_i(p) = Q_1(p) \cdot e^{-j\tau_i},$$

де $\tau_i = (\ell_1 - \ell_i)/v$ - величина запізнювання;

v - швидкість руху автотранспортного засобу.

При поперечно-кутових коливаннях частотна характеристика $W_\psi(j\omega)$ має вигляд [1]

$$W_\psi(j\omega) = \frac{(j\omega^2) \sum_{m=1}^n e^{-j\omega\tau_m} \sum_{i=0}^{2n-1} D_{mi}(j\omega)^i}{\sum_{i=0}^{2n+2} R_i(j\omega)^i},$$

де ψ - кут поперечних коливань;

D_{mi}, R_i - коефіцієнти поліномів, що функціонально залежать від параметрів підвіски.

Дисперсія прискорення коливань у будь-якій точці E підресореної маси знайдена в такий спосіб [3]

$$D_{z_E} = D_{z_c} + a_E^2 D_{\dot{\theta}} + b_E^2 D_{\dot{\psi}} + 2a_E D_{z_c \ddot{\theta}},$$

де D_{z_E} - дисперсія прискорення коливань підресореної маси в точці E ;

D_{z_c} - дисперсія прискорення вертикальних коливань підресореної маси в центрі мас;

$D_{\dot{\theta}}$ - дисперсія прискорення кутових коливань у поздовжній площині;

$D_{\dot{\psi}}$ - дисперсія прискорення кутових коливань у поперечній площині;

$D_{z_c \ddot{\theta}}$ - дисперсія прискорення взаємних поздовжньо-кутових коливань у поздовжній площині;

a_E - відстань від центру мас до точки E в поздовжній площині;

b_E - відстань від поздовжньої осі до точки E в поперечній площині.

Дисперсію випадкового процесу на виході лінійної динамічної системи можна визначити за формулою

$$D = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |W(j\omega)|^2 S_q(\omega) d\omega,$$

де $|W(j\omega)|^2$ - квадрат модуля передатної функції;

$S_q(\omega)$ - спектральна щільність дисперсії збурюючого впливу.

Спектральна щільність дисперсії збурюючого впливу для самого загального випадку має вид

$$S_q(\omega) = D_0 v \frac{\omega^2 + \omega_1^2}{\omega^2 (\omega^2 + \omega_2^2)},$$

де $\omega_1 = v\lambda_1$;

$\omega_2 = v\lambda_2$;

λ_1, λ_2 - дорожні частоти, m^{-1} .

Дисперсія прискорень взаємних коливань підресореної маси у вертикальній площині обчислюється за формулою

$$D_{z_c \ddot{\theta}} = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} 2 \operatorname{Re} S_{z_c \ddot{\theta}}(\omega) d\omega,$$

де $S_{z_c \ddot{\theta}}(j\omega) = W_z(-j\omega) W_{\dot{\theta}}(j\omega) \cdot S_q(\omega)$.

Розрахуємо σ_{z_E} АТЗ спеціального призначення в різних точках корпусу

$$\sigma_{z_E} = \sqrt{D_{z_E}}.$$

Підресорена маса АТЗ складає $M_p = 11550$ кг, довжина 760 см, ширина 240 см. кількість осей $n=4$. Розрахунки виконувалися з кроком по довжині 20 см та по ширині 40 см. Швидкість руху по ґрунтовій дорозі 10 м/с. Відлік відбувається від лівого переднього

краю машини. Центр мас АТЗ розташований на середині по ширині та на відстані 418 см від краю по довжині. Результати розрахунку у вигляді графіку приведені на рис. 1

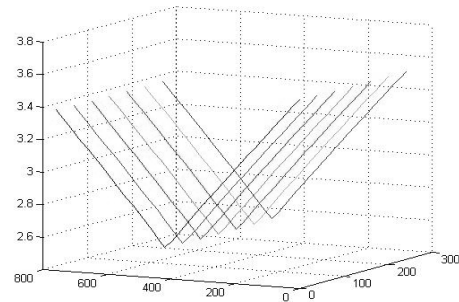

Рисунок 1 - Графік залежності σ_{z_E} від положення точки E корпусу АТЗ

Висновки. Проведені дослідження показали, що прискорення вертикальних коливань є найменшим в центрі мас і суттєво збільшуються по довжині у напрямку країв АТЗ.

Список використаних джерел

1. Силаев А.А. Спектральная теория поддресорирования транспортных машин. – М.: Машиностроение, 1972. – 191 с.
2. Рожков П.П., Рожкова С.Э., Алексеев В.О. Получение передаточной функции n -осной динамической системы автотранспортного средства // Материалы IV-й международной научно-технической конференции “Автомобильный транспорт: Проблемы и перспективы”, Севастополь, 4-8 сентября 2000 г. - С. 163 - 168.
3. Динамика системы “дорога - шина - автомобиль - водитель” / Под ред. А. А. Хачатурова. - М.: Машиностроение, 1976. – 535 с.

Аннотация

КОМПЬЮТЕРНЫЙ АНАЛИЗ ВЕРТИКАЛЬНЫХ КОЛЕБАНИЙ АВТОТРАНСПОРТНОГО СРЕДСТВА СПЕЦИАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ

Рожков П. П., Рожкова С. Е.

Проведен анализ вертикальных колебаний автотранспортного средства специального назначения.

Abstract

COMPUTER ANALYSIS OF VERTICAL VIBRATIONS SPECIAL PURPOSE VEHICLES

P. Rozhkov, S. Rozhkova

Analysis of the vertical vibrations of the special purposes vehicle is conducted.